

TERMÉS

Bosnyákok Baranyában

Pécsről délre-délkeletre nemrég még jelentős horvát nyelvsziget terült el. Lakosainak nagy többsége egy évszázada bosnyáknak tartotta magát, és „bosnyákul” beszélt. Elődeik Boszniából, a bosnyákok földjéről költöztek ide, márpedig minden boszniai bosnyák volt, amelynek fogalmát később csak a muzulmánokra értették. Századunk elején több közép-baranyai falu horvátjai bosnyák helyett „jobban hangzó” sokácnak kezdték magukat nevezni. A „bosnyák” szó becsületét rontotta, hogy A pécsi bosnyákok címmel a XIX. sz. végén Göre Gábor-szerű könyv jelent meg. Több geográfus, etnográfus mindnyájukat sokácnak nevezte. A sokácot propagálta a nagyhatású németi plébános Horváth Béla is. Unyi Bernardin mohácsi ferences sokác-bosnyákoknak írta őket.

Sarosácz György etnográfus a mohácsi délszláv múzeum igazgatója, 1973-ban közölt munkájában csak a Pécsről délkeletre fekvő falvak, Belvárd, Birján, Kátoly, Lothárd, Magyarsarlós, Nagykozár, Olasz horvátjait tekinti sokácoknak, a Pécsről délre fekvő Áta, Kökény, Németi, Pécsudvard, Pogány, Szalánta, Szemely, Szökéd horvátjait bosnyákoknak tartja. Ezzel helyreállította a „bosnyák” szó becsületét. A sokácok között sok volt a magyar és a német lakos. A bosnyákok egységesebben horvátok voltak, s jellemzően megkülönböztette őket az asszonyok fején 1940 tájáig viselt szarvszerűen felálló *kongya*. Ebben a tájegységben az asszonyok

széles, lapos főkötőt viseltek. Hozzájuk tartoztak az elkülönülten fekvő Szökéd horvátjai is, akik 1900-ban 142 fővel a falu lakosságának 36 %-át alkották, de hamar megmagyarosodtak és az 1930-as években a szülőfalumba, Pécsudvardra vendégségbe érkezett szökei rokonok már nem tudtak horvátul. Itt 1941-ben 24-en még sokácnak vallották magukat. Mindezekben a falvakban az 1910. évi népszámlálás szerint összesen 5807 horvát élt. Számuk a két világháború között minden faluban csökkent, főleg az Unyi Bernardin által is szóvá tett erős egykezés miatt, ami inkább a gazdákra volt jellemző. A felbomlott Jugoszlávia utolsó évtizedeiben csak albánoktól hallottam a bosnyák megjelölést minden szerbhorvát nyelvű muzulmánra vonatkoztatva, akik sokáig törököknek mondták magukat, és Tito javaslatára lettek „muzulmán” nemzetiségűek.

A közép-baranyai horvátok lakta táj a Mecsektől délre nyúló, enyhén lejtő széles dombsorokból, kisebb völgyekből áll. A tájat az ormánságiak *Hegyföldnek* nevezték. A Pécsudvardnál bemélyedő „hágó” geomorfológiailag két részre osztja a tájat. A hágótól keletre a dombvonulatok egyenletesen lejtenek a Mecsektől a Villányi-hegység alatti „árok”, illetve a dél-baranyai síkság felé. A nyugati részt a Pécsi-medence besüllyedése választotta el a Mecsektől. A tájat megkapóan érdekessé teszi a Mecseknek, és délen a Tenkesnek, Szársomlyónak (Harsányi-hegység) a látványa. Pécsudvard két utcája a hágótól délre induló völgy két oldalán, Szemely és a – Sarosácz György szerint – a sokác falvak a Hegyföld keleti oldalán, a többi horvátok lakta falu pedig a nyugati oldalán fekszik.

A táj falvainak nagy része már az Árpád-korban létezett a maival azonos névvel. De szülőfalum a XII. században még Szeles volt, a XIII. század végén már Udvard. Magyarok lakták ezeket a falvakat, de egyesekbe nyugati telepések költöztek (Németi, Olasz), és magyarosodtak. A török uralom alatt Baranya, – ez a Kogutowicz szerint az országnak a középkorban legvirágzóbb megyéje –, nagyon elnéptelenedett. Ezt a virágzó múltat mutatja a pécsi püspökség vagyoni helyzete az egyetemalapítás (1367) táján. Baranya össznépsége Taba István szerint az 1600-as évek végére a két évszázaddal korábbi kétszáz ezer tizedére csökkent.

Telepesként az akkor rácoknak mondott szerbek érkeztek Rascia-Raskából – már a török alatt is – Baranyába. A török telepítette is őket (Várady szerint, pl. 1577-ben 1050 szerb „mar-talócot”). A később telepítettek is nagyon mozgékonyak lévén és kevésbé hajlamosak jobbágmunkára, tömegesen elköltöztek, helyükre horvátok jöttek, pl. Átán, Ráczmárok (Márok), vagy a később érkező élelmesebb, szorgalmasabb, takarékos sváb németek (akik a kedélyes bajorok szerint azért élnek, hogy dolgozzanak) kiszorították őket. A szerbek emlékét Baranyában több falu neve őrizte egy ideig. A horvátok Baranya északi szélén is tovább megmaradtak, mint a szerbek: Nagyhajmáson az 1836-ban közölt 118-ból 1940-ben még 15 horvát élt, a szomszédos Ráckozáron (Egyházaskozár) az 1851-ben számlált 137 szerbből 1910-ben már egy sem.

Boszniából katolikusok, azaz horvát-bosnyákok tömegesen a török kiűzése (1686) után jöttek jobbágyként, Radonay Mátyás püspök szorgalmazására, először egyházi birtokokra, később világiakra is, részben bosnyák ferencesek vezetésével. Pécsre is települtek, a város Gyűkés dűlőjében bosnyák szőlőművelőknek építették a Szent Bertalan kápolnát. 1848-ban bosnyák iparosok vállalták a Budai városrész őrzését, és ki is verték onnan a szerb gránicsárokot.

Az előbbieken felsorolt falvakba települt horvátok Boszniának nem egy részéről települtek, ezért nyelvjárásuk sem egészen azonos. Szinte mind az egységes szerb-horvát nyelv *ikavác* változatát beszélik, amely Bosznia-Hercegovina nagyobb részére, a déli Adria-mel- lékre, Szlavóniára, a szerbség nyugati szélére és Crna-Gorára jellemző. Ez felel meg a hivatalos horvát nyelvnek is. E szerint lijepo vrijeme (szép idő), bijel snijeg (fehér hó) kiejtés járja. A sokácok és bunyevácok *ikavácok* (lipo vrime), ilyenek Bosznia nyugati részének lakosai és az északi Adria-mellék horvátjai is. A szerbek nagytöbbsége pedig *ekavác* (lepo vreme), ugyanúgy a Zágráb-Varasd környéki horvátok is.

Az 1900. évi népszámlálás Baranyában csak ikavác horvátokat vett számba sokácokként, az 1910. évi szerint már a tájunk keleti szélén fekvő Olasz falu horvátjai is sokácok, 1941-ben pedig már azok is sokácok, akiket Sarosácz meghagyott bosnyákoknak. De a kökényiek 1941-ben magyaroknak vallották magukat, mert a népszámlálást végző Matusek László tanító – sógorom – szerint, nem tudtak különbséget tenni az akkor először kért nemzetiség

és az anyanyelv között. A „sokác” úgy terjedt keletről nyugatra, ahogy a nyugati falvakban az asszonyok a szoros főkötőn (a pocelicán) álló kongya helyett felvették a mohácsi sokácok kényelmesebb fejviselését, főkötőjét, a kapticát. A lányok is átvették a mohácsiak hajviselését, a széles, lapos hajfonat (a pletenica) helyett. Maradt – mert ugyanaz volt – a színes kaszír szoknya és a hernyós, színes gyapjúharisnya. Egy 1939-ben Pécsudvardon készült körtánc-kólós fényképen az asszonyok még szinte mind kongyát viselnek, 1941-ben a búcsún pedig már csak egy, a bosnyákság nyugati szélén fekvő Szalántára férjezett menyecskén volt kongya. Az 1970-es években pedig azt kérdezték tőlem, hogy „Nem felejtettél el sokácul?” „Nem tudjuk, kik vagyunk!” – hallottam néhány éve egy sokác-bosnyák-horvát között ingadozótól.

Balatinác Jeromos kutatása szerint Birjában és a mai Magyarsarlóson bosnyák jobbágyokat vett számba az 1702. évi összeírás, Lothárdon az 1720. évi sokác lakosokat. Viszont 1890-ben Lothárdon született apám határozottan állította, hogy sem ott, sem a közeli Birjában a horvátok nem sokácoknak, hanem bosnyákoknak mondták magukat. Lothárdon és Birjában ellentétek voltak a magyarok és horvátok között, amit az keltett, hogy a XIX. század utolsó harmadában Tolnából – nagyszüleim Sióagárdról – sok magyar települt ezekbe a falvakba. Lothárdon az 1851-ben közöltek szerint 52 magyar és 568 horvát lakott, 1900-ban már 361 magyar és 284 horvát. A földéhes, szorgalmas magyaroktól – Balatinác szerint – „ide német soha nem tudott bejutni”. A magyarok itt minden eladó földet fölvasároltak a sokat kocsmázó horvátoktól. Az egy ideig még többségben lévő horvátok nem engedték be a magyarokat a kocsmába, ezért azok „csak a trágyadombom ihattak”. A jég akkor tört meg, amikor a legerősebb magyar fél kézzel áttemelte a kocsmasztalon a legerősebb bosnyákot, Tyutyót – amint ezt nagyanyánk nagyapánkról oly önérzetesen elmesélte. Utána próbálták leütni, kísértetnek öltözve megijeszteni, de végül a kísértet kérte, hogy „Ne bánts János, én vagyok M-ies Gyurka!”

Az 1918–1921-i szerb megszállás idején nagyon kiéleződtek az ellentétek, akkor többen „aláírtak a szerbeknek”, ezért Lothárdról 1929-ben 82 horvátot kitelepítettek Jugoszláviába, Birjából is hasonlóképpen. Ingóságikat, jószágaikat elvihették. Dél-Baranyába hercegi birtokra kerültek. Közülük több család visszatelepült, amikor 1941–1944-ben Dél-Baranya ismét Magyarországhoz tartozott. Magyarsarlósról négy család már 1921-ben elköltözött a távozó szerb megszállókkal. Különös, hogy ott akkor – Balatinác szerint – három Szabó és egy Varga nevű család volt a legnagyobb horvát nacionalista. A több ezer közül itt más nem ismerte el aláírásával a szerb megszállás legitimitását, legfeljebb arra emlékeztek szívesen, hogy a megszállás alatt szabadon lehetett pálinkát főzni. Mint 1848-ban, ekkor is hű fiai maradtak a magyar hazának, és nagyon rosszul esett nekik, hogy a szerbek kivonulása után őket is többször vadrácoknak szólították. Érdekes megemlíteni, hogy Lothárd népéről 1936-ban Kogutowicz azt írta, hogy „nemzeti agitátorok karjaiba dől”, mert közülük sokan szociáldemokraták voltak. Egyébként más falvakban is voltak a hatalom által nem jó szemmel nézett szociáldemokraták Pécsudvardon is, ahol 1931-ben a képviselőválasztáson a szavatok 35 %-át érték el. A közép-baranyai horvátok hűsége a magyar hazához 1945 után is kitűnt, amikor elkergették, kicsúfolták azt a Szvetozár nevű pópát, aki a Jugoszláviához való csatlakozás mellett próbált mozgalmat szítani.

A tájunk nyugati részén fekvő horvát falvak, Magyarsarlós és Kátoly lakossága a katolikus egyház jobbágya volt, a keletiek, Udvard és Szökéd a bolyi Batthyány uradalomé. Sokáig természetesen a mezőgazdaságból éltek. Jelentős terményük volt – boszniai hagyományaikat követve – a fejeskáposzta, amelyet tarlóba ültettek. Öntözéséhez hordókbán vittek vizet a határba, ha nem volt a közelben patak. Fényes Elek 1851-ben szinte minden faluról azt írta, hogy sok káposztát termelnek, bortermelésről Olasznál, sertéseladásról Kátolynál ad hírt. Az 1857-ben megépült mohácsi–pécsi vasút eleinte a mecseki szénnek a mohácsi kikötőbe való szállítására szolgált, hamarosan a személyforgalom is megindult, és vasúton is sok káposztát szállítottak. Szántóföldön is termesztettek sárgarépát és petrezselymet is, ezekből ők látták el a pécsi piac nagyobb részét. Kertjeik boszniai hazájukhoz hasonlóan valóságos szilvafaerdők voltak, gyümölcsükből sok került piacra. Többek vacsorájául szilva szolgált egy karéj kenyérral. Különösen sok szilvát és zöldséget vittek a városba, a vasút mellett fekvő Pécsudvardról, Szökédről és Átáról. Más, a városhoz közelebbi falvakból az asszonyok fejükön vitték a zöldséget a piacra, vagy többen összefogva, székéren. Kenderfeldolgozásukból említést érdemel

Bosnyák házaspár a XX. szd. elejéről

lábbal működtetett tilójuk, a *sztupa*, ami jóval nagyobb teljesítményű volt, mint a magyarok és németek kézi tilója, de két ember kellett hozzá.

A három vasút menti faluból egyre többen dolgoztak a vasútnál. Ipari munkás, bányász alig volt köztük, iparos is kevés. A falvak iparosai jobbára németek voltak, akiknél a hagyományos jogrend szerint a földet az első fiú örökölte, a többieknek iparosságot vagy más mesterséget kellett tanulniuk. Ezért is került ki közülük sok pap és tanító, nemeseik közül a kö-

zépkorban pedig a sok lovag. A horvát falvak sok szegénye a nagyobb gazdáknál aratórészt ért, harmados kukoricáért dolgozott, amivel néhány tyúkot tarthatott, süldőt vághatott. Nekik másban is a gazda rendelkezésére kellett állniuk. A magyar „pógárnak” megfelelő nagyobb gazdák rangja „paor” (Bauer) volt, némelyiket néha gúnyosan szpájiának is mondták a boszniai török szpáhi-birtokosok után. Sok szegény járt napszamba a pécsi szőlőkke, bolgárkertészekhez. A déli falvakból egyesek a siklósi szőlőkke szegődtek el tanyásnak, pincésnek. Szolgalegénynek többen szegődtek el évi 4-5 pengő, esetleg kevesebb bérért, néhány ruhadarabért, bakancsért, ellátásért. A jobb gazdáktól ünnepnapokon kaptak külön kis pénzt is, hogy ők is megihassanak 1-2 pohár bort a kocsmában. A lányok alig mentek házicselédnek, ahogy az a sváboknál volt szokásban, akiknél ezt a gazdalányok is tették, hogy csiszolódjanak az úri családoknál.

1945-ben nem volt nagyarányú földosztás, kevés faluban lévén szétosztható föld. De a szegények helyzete könnyebbedett. Hamarosan tehene lett olyan családnak is, amelynél előbb erről nem lehetett szó. Az erőszakosan szervezett termelősövetkezetek eleinte nem jól működtek, miután a mezőgazdaság különben sem volt nagyon jövedelmező. Ezen több falu tsz-ének egyesítésével próbálták felülről javítani. Annnyiban könnyebb lett az élet, hogy nem kellett adót fizetni, amire egykor sok pénz ment el. Az 1970-es években az ipari tevékenységet is űző egyesített tsz-ek megfelelően működtek, a szalántai tsz „kiváló” elismerést is kapott. Jól működött a hat falut egyesítő belvárdgyulai és a néhány horvát falut is egyesítő újpetrei tsz is. De az 1980-as években nehézségek kezdtek mutatkozni. A tagok nem érezték sajátjuknak azt a közös gazdaságot, amelynek központja esetleg a harmadik faluban volt. Aránylag nagy falvakból is csak kevesen dolgoztak a tsz-ben. A „háztáji” azonban jól működött, bika- és sertés-hizlalásból, tejből, a kisebb területen természetesen káposztáért, zöldségért sok pénzt kaptak, amiből átalakították házukat, újakat építettek, autót vettek. Ma a visszakapott földön kevesen gazdálkodnak. 15–20 hektáron már meg lehetne élni, de keveseknek van ennyi. Némelyeknek vannak megfelelő gépeik, mások tsz-utód kft-vel műveltetik földjüket, sokan pedig bérbe adják nekik a földjüket. Tehenet a gazdálkodók túlnyomó része nem tart, csak baromfit, sertést, ezért szerves trágyájuk is kevés van. Talajjavító lucernát, lóherét nem termelnek, jobbára csak búzát, kukoricát, napraforgót. Az átaiak közül néhányan ma is sok káposztát állítanak elő. A többség városi munkahelyen dolgozik, de jelentős a munkanélküliség is.

Falvaink horvátjai nevüket nem a közismert -ics, -vicsnek mondták, hanem -ity, -vitynek, pl. Krupity, de nem ezen a néven szólították egymást, hanem többnyire valamely elődjük keresztnév vagy ragadványnevének -in, vagy -ov raggal képzett nevével, pl. Gyurin, Markov. Az anyanyelv használatá ugyanúgy, mint az népviselet, az 1960-as években kezdett tömegesen eltűnni. Az asszonyok, leányok a régebben elhagyott kongya után elhagyták a mohácsias főkötőt, illetve hajviseletet, a színes kasmírszoknyát, a hernyós gyapjúharisnyát, a férfiak pedig a két világháború között általánossá vált fekete kordbársony ruhát, csillogókkal díszített ünnepi színes inget. Nyári ünnepi viseletükből már az 1920-as években eltűnt a bő vászongatya és a himzett vászoning. Némely szegény leányok jóval korábban elhagyták a népviseletet, részben mert drágább volt a polgári kartonruhánál, részben mert napszamba korán induló anyjuknak nem volt ideje a vele járó széles, lapos pletenica befonásához. Búcsú még van, de fő látványossága, a kolo körtánc – amihez a korábbi duda után a mohácsi Sztipa zenekara húzta a talpalávalót hegedűjével, két tamburával és nagybőgővel – eltűnt.

A népviselet elveszésének és az anyanyelvhasználat gyengülésének fő oka, mint másutt is, a régi paraszti világ eltűnése, a termelősövetkezetek szervezése és már előbb, az ötvenes évek elejének durva kulákküldözése volt, ami elől sokan városi munkahelyekre menekültek. Amíg az 1950-es években az utcán még horvát beszéd járta, a következő évtizedekben már inkább magyar. A múlt emlékét őrizte az átai kultúrházban 1972-ben nyílt „bosnyák szoba”, de az, mint Pécsudvard előbbi gyűjteménye is, a mohácsi múzeumba került. Kátolyban 1985-ben nyílt a tájház.

Az anyanyelv megmaradását segíthette volna az iskola, ahol régebben a hittant horvátul tanulták. Volt kis horvát olvasókönyv, éitanka is, de az irodalmi nyelv elsajátításához ez nem volt elég. A felsorolt falvak jelentős része a még Szent István által rendelt tíz falu között az egerági plébániához tartozott, ahol vasárnapként felolvastva tartottak magyar, horvát és német misét, illetve prédikációt. A németi plébániához tartozó falvak népe egységesebben horvát volt, az olasz plébánia vegyes lakosságú falvakból állt. Ma egyikben sincs horvátul tudó

Bosnyák lány az 1930-as évekből

Amikor a nők még valóban fehérnépek, vászonszelédek voltak

pap. Többen megvették a Magyarországon kiadott horvát Danica kalendáriumot. A rózsafüzér-társulatok több tagja Zágrábban kiadott egyházi folyóiratot járattott. Az 1930-as években még előfordult, hogy széthulló könyvek elsárgult lapjairól téli napokon társaságban olvasták fel a délszláv népek közös hőseiről, a török ellen harcolt Kraljevity Markórol, Márkó királyfiról szóló verses elbeszélést. Az 1950-es évektől Narodnie Novine újság, majd a pécsi rádió szerbhorvát műsora segítette, és segíti ma is az anyanyelv megőrzését.

1945 után be akarták vezetni a teljes anyanyelvi oktatást, amit és aminek kötelező voltát erősen követelte az említett Szvetozár pópa. Ez ellen szülőfalumból küldöttséget menesztettek a kultuszminiszterhez azzal, hogy így a gyerekeik nem érvényesülhetnének a magyar környezetben. Képeztek is gyorsan anyanyelvi tanítókat, persze szegényebb néposztályba tartozókból, de az kevésbé volt sikeres. „Nem fog téged az a szegény tanítani” – mondta egy gazda a fiának, és városi általános iskolába járatta. A horvát többségű falvak iskoláiban előbb még folyt az anyanyelv oktatása. Az 1970-es években először a felső tagozatokat körzetesítették, és hamarosan az alsókat is. Nővérem Áta, húgom Pécsudvard utolsó tanítója volt. A körzeti iskolákban csak lassan indult a horvát nyelv oktatása, nem is igényelték. Szülőfalum körzeti iskolájában a horvát származású igazgató ismételt felszólítás ellenére sem vezette be a horvát nyelv tanítását. Erre csak legutóbb került sor.

Az 1952-ben létrejött pécsi szerbhorvát nyelvű általános iskolában néhány tárgyat anyanyelven, másokat magyarul tanultak. A legtöbb gyerek nem ide járt, hanem saját körzeti iskolájába. Ma Pécsen új épületben horvát óvoda, általános és középiskola működik – a 2000. júniusi állapot szerint az egész Dél-Dunántúlról és Bácskából való – 237 tanulóval, egyharmaduk kollégista. Körzeti iskola az egykor horvát többségű Olaszban és Szalántán van. Itt a horvát a választható nyelvek egyike, de több szülő inkább angolt, németet választ. A kulturális életet a falvakban többnyire az iskola, a tanító szervezte, még ha az magyarul folyt is. Amikor a kiskola, az alsó tagozat is megszűnt, az élet nagyon színtelenné vált az iskolai ünnepekkel, színdarabok elmaradásával.

Az anyanyelv megtartásában fontos daloló, táncoló együttesek már az 1950-es években alakultak. A birjániak az 1950-es években üveges táncukkal első helyezést értek el, 1960-ban az utolsó dudással, Klarics Márjánnal előadott műsorukkal a délszláv tánc csoportok második díját nyerték. Pécsudvardon a Miklósy Gyula tanító által 1959-ben szervezett együttes főleg Lakodalmasával volt sikeres, amit más falvakban és Pécsen is előadott. Az 1970-es években nagy sikere volt a „bosnyák” dalokat előadó Átai Triónak, amelyet Matusék László tanító vezetett. Ők a „Repülj páva” döntőjébe is bejutottak. A közép-baranyai bosnyákok folklórját, népviseletét Matusék László gyűjtötte össze és dolgozta fel; népdalaikat lektórizta. 80 éves korában, 1995-ben bekövetkezett haláláig vezette a Pécsre költözött horvát asszonyokból álló énekkart, amit 1985-ben az országos szintű zsűri aranydiplomával tüntetett ki. Honismereti pályázaton egyszer országos 3. helyezést ért el. Kilenc pap temette.

A pécsi horvát iskolának énekkara, tánc csoportja, zenekara van. A Baranya- és a Tanac-együttes külföldön, a falvakban is sikeresen szerepel, és van utánpótlásuk. Az August Senoa Club rendezvényei szintén segítik a nyelv megőrzését. Az újabban alakult pécsi horvát színház szerepel a falvakban is, nemcsak a városokban. Ének-, tánc- és zenekar is van néhány faluban. Ezért a fennmaradásnak van esélye. Amikor másfél évtizede szülőfalumban házanként számba vettük a lakókat, kitént, hogy a házak túlnyomó részében a régi család utódai laknak, ma már jóval kevesebben. Akik az 1960-as 1970-es években a városba költöztek nem elkülönülésre, hanem beolvadásra, azonosulásra törekedtek. A mai szemlélet mindkét oldalról jobban elviseli a másságot, de a gyakorlat nem ilyen, a kistérségi globalizálódás ma erősebb, mint a közelmúltban volt. Többben otthon is magyarul beszélnek. Néhol azért jobban igyekeznek az anyanyelvet megtartani. Személyben a Sarosácok törekednek ebben segíteni. A közép-baranyai horvátok száma a falvakban az 1910. évi népszámlálás szerint 5807-ről 1980-ra 2711-re, 1990-re 1553-ra csökkent; Birjánban 1990-re 12-re, Lothárdon 19-re. Legtöbbször, 395-en a hozzácsatolt Németivel megnagyobbodott Szalántán maradtak meg (38%), a keleti falvakban az elkülönülten fekvő Kátolyban 197 (51,5%) horvát él. A Pécsre költözött horvátok száma viszont az egyre több beköltöző miatt nem csökkent. Itt 1980-ban 629-en, 1990-ben 637-en vallották magukat horvátoknak. Ugyanekkor a németek száma 996-ról 1990-re 1704-re nőtt.

A következő népszámlálás a falvakban valószínűleg további zsugorodást fog mutatni. A csökkenés oka a közsismert egykézés, városba költözés mellett az egyre több vegyes házasság. Mind kevesebben vannak, akik jól megértik a horvát rádió- és televízióadást, könyvet, újságot, ezért is egyre kevesebbet érdekel. Nemzetiségük iránt is sokan közömbösek.

Pécsen a következő népszámláláskor talán már jóval többen vallják magukat horvátoknak, mint 1990-ben, anélkül, hogy bosnyák vagy sokác mivoltukra gondolnának. A kis számú horvátok Baranyában néhány faluban és Mohácson esetleg ügyintéző szinten is létezhet majd, de Pécsen és a falvak többségében feltehetően csak daloló-táncoló formában marad meg. Ez remélhetőleg nemcsak azokat fogja érdekelni, akiknek életelemük volt, hanem az ifjúságot is. A fiatalok között többen már sajnálják, hogy az iskolában nem tanulták anyanyelvüket, de öntudatosan ragaszkodnak hozzá és kultúrájukhoz. Ebben segítik őket a kulturális csoportok, intézmények mellett az új horvát iskola és a már önálló Horvátország adta lehetőségek. 2000 júniusában Pécsen megalakították a Horvát Ifjúsági Szövetséget.

Dr. Gábric András

Irodalom: *Balatinócz Jeromos–Csepely-Knorr András:* Hat falu közös úton. Pécs, 1972. – *Erdődy György:* Pécsudvard község története. Pécsudvard, 1997. 168 old. – *Fényes Elek:* Magyarország geographiai szótára. Pest, 1851. – *Györfly György:* Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza. I. k. Bp., 1987. 907 old. – *Klanczay Tibor:* Hagyományok ébresztése. Bp., 1976. 137. old. – *Kogutovicz Károly:* Dunántúl és Kisalföld írásban és képen. II. kötet. Bp., 1936. – *Sarosác György:* Magyarország délszláv nemzetiségei. In: Népi Kultúra – Népi Társadalom, 7. k. Bp., 1973. 369–390. old. – *Unyi Bernádin:* Sokácok-bunyevácok és a bosnyák ferencesek története. Bp., 1947. – *Várady Ferenc:* Baranya múltja és jelene. I. k. Pécs, 1896. 694 old. – *Vörös Márton:* Pécs-Baranya részvétele az 1848–49. évi szabadságharcban. Pécs, Baranya MTVB Népműv. Oszt. kiadása. 1954. 60 old.